

מעדותו של חיון חיון על תנאי החיים במחנה ג'אדו בלוב

אז ריכזו את כל היהודים גם כן באופן מסודר. חלק מהיהודים... נשארו, אבל לא הרבה. נשארו כמה משפחות, לא לקחו אותם. אלה היו כנראה בעיניהם יותר חשובים, שיתפו אתם פעולה או משהו כזה. אבל כולם הלכו. הרבה משפחות.

ש. מי נתן את הצו לרכז אתכם?

ת. עד כמה שידוע לי, זה מהקהילה היהודית. מאיפה הם קיבלו את ההוראה? זה בטח מהשלטונות האיטלקים והאנגלים במשותף. ריכזו אותנו והעמיסו אותנו על מכוניות.

ש. איפה ריכזו אתכם?

ת. ריכזו אותנו במקום מסוים.

ש. כולם בבת אחת?

ת. כן. ולקחו אותם לאזור ג'אדו, שזה נמצא למעלה מאלף ק"מ מאתנו.

ש. אז איך נסעתם לשמה?

ת. במשאיות. שמהם ארגנו משאיות כחולות כאלו. כמו סמיטריילר, שני חלקים.

ש. איך היו התנאים?

ת. גרועים מאוד. היו נוסעים בלילה, וביום לא היינו נוסעים.

ש. ביום לא?

ת. לא, אי אפשר לנסוע.

ש. זה היה בקיץ '42?

ת. זה מדובר במאי-יוני. זה חם. כביש לוחט, ממש נמס. אז בזמנו, אינני יודע מה עכשיו. היה נמס בועות- בועות מהחום, והמכוניות היו מקבלות פיצוצים, אז היו נוסעים רק בלילה. וזה לקח שבוע ימים.

ש. מי ליווה אתכם? מי בא אתכם?

ת. הם ליוו אותנו איטלקים וגרמנים. תמיד היו מעורבים, בערבוב - עד מחנה ג'אדו. יש גם מחנות אחרים שאני זוכר, באוויאן היה גם כן מחנה כזה. ועוד מחנה אחד שאני לא זוכר אותו. אבל המרכזי והגדול זה היה ג'אדו.

ש. בדרך במשאיות האלה זה היה מאוד צפוף?

ת. כן. היה מלא, עמוס עד אפס מקום.

ש. נתנו לכם בדרך לאכול, לשתות?

ת. עד כמה שאני מבין וזוכר, האוכל בדרך זה מה שהבאנו אתנו. אבל במחנה עצמו זה היה סיפור אחר לגמרי.

ש. ומים נתנו לכם בדרך?

ת. בדרך היה מים. היינו נכנסים לכפרים של ערבים.

ש. נתנו לכם לרדת בדרך כשלא נסעתם?

ת. כן. היינו יורדים. מי שעושה את הצרכים שלו עושה, לברוח אף אחד לא רוצה לברוח, לאן תברח במדבר?

ש. ואיך התנהגו הגרמנים והאיטלקים? צעקו? נתנו מכות?

ת. תראי, הם צעקו כל זמן שבן אדם לא שמע אותם. או עשה פעולה שלא מתאימה להם. אז הם צעקו, דחקו, רצו שיהיה כמה שיותר סדר, שישמעו מה שמדברים. אותו דבר היה גם במחנה, להיכנס למחנה, כשנכנסנו דבר ראשון עשו די-די-טי. הכניסו אותנו ערומים לגמרי, ואצלנו זה היה דבר גנאי כזה, שילד יהיה ערום על יד אבא שלו ורואה את אבא שלו ערום. זה לא קורה, זה אסור. ככה עשו לנו די-די-טי, נכנסים מצד, יוצאים מצד השני.

ש. והבגדים?

ת. מעבירים אותם, אנחנו באים לקחת אותם, זה אותם הבגדים, רק עושים די-די-טי... היו צריפים של מחנה הצבא בג'אדו, צריפים ענקיים. והכניסו אנשים שמה, בתוך זה, לפי גודל המשפחה, ככה וככה ס"מ רצפה. ל-8 נפשות מקבל מפה עד פה, הקיר, שמיכה. שמיכה מפרידה בין משפחה לבין משפחה לאורך כל הצריף. וככה היו 4 טורים, אחד, שניים, ועוד שני טורים לאורך זה. עכשיו, את הזכרת - המשמעת. בצריף הזה, אני זוכר, בשעה שמונה בערב אסור לבן אדם להשתעל, אסור לדבר, אסור לילד, תינוק, אסור לו לבכות. שום דבר. וזה עובר ביקורת הרב-סמל הגרמני של המחנה. הוא נכנס עם מלווים שלו, וצריך להיות שקט.

לצריף היה כניסה ויציאה. כשהוא ייכנס - שום דבר. אם מישהו הדליק משהו, או עשה משהו, זה איום, זה יכול כל הצריף לסבול מזה. אז שקט. הילדים, אם הילד בוכה, האמא שלו נותנת לו את היד, זה רק ... עד שיעבור.

...וגם התזונה במחנה, מבחינה רשמית היו מקבלים פיתה קטנה של פלאפל. זוכר את זה, גם מה שהיה לפעמים בתוכה, פיתה באה עם עכבר, סנדוויץ'. ג'וקים היו, זבובים לרוב. זה מה שהיה, רשמית: פיתה אחת לכל נפש ל-24 שעות. אבל מה, היהודים באו עם דברים יקרים אתם, או עם כסף, וזה היה פעם בשבוע או שבועיים, מין שוק כזה, שערבים מהסביבה, במדבר באים ומביאים דברים והיו מתחלפים: קח זה תן זה. וככה היו, איכשהו, מי שהיה לו, היה מבשל משהו.

ש. אתם גם כן הבאתם מהבית?

ת. תראי, כל אחד ומצבו. הרבה לא הבאנו. ככה עברנו את זה. היה רעב כמו שאמרנו קודם.

ש. היה גדר תיל מסביב למחנה?

ת. בוודאי, המחנה היה סגור. היה שער וזהו זה.

ש. ומה עשיתם כל היום?

ת. הגברים היו לוקחים אותם לעבודות סתם. להעביר אבנים מפה לשמה. לנקות במחנה, לעשות.

ש. גם את אבא לקחו?

ת. כן, בוודאי. נחזור לעניין האוכל, היה גרוע, מזה רעב גדול היה. ההיגינה מתחת לאפס.

ש. לא היה מים חמים להתרחץ?

ת. תחת די-די-טי מתרחצים. זוכר שהיו יוצאים לשמש, מורידים - פה הכל כינים. כמו בעשר המכות, כינים לכל האורך של הבגדים, היו מוציאים את הכינים כמו קופים. ומחלות אימות, מתים כמו זבובים, זה צהבת, מחלות מעיים, שלשולים. מצב נורא, המוות היה יותר טוב מאשר חיים.

מקור: ארכיון יד ושם 0.3/8221